

- Rezhym dostupu : <http://www.dissercat.com/content/stanovlenietsennostnogo-otnosheniya-k-professionalnoi-deyatelnosti-studentov-tehnicheskogo>
- Holovachuk T. I. Innovatsiyni pidkhid pry provedenni lektsiinoho zaniattia / T. Holovachuk. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2011/v2/NV-2011-V2_68.pdf
 - Pedahohika vyshchoi shkoly : navch. posibnyk / Z. N. Kurliand, R. I. Khmeliuk, A. V. Semenova [ta in.]; za red. Z. N. Kurliand. – 3-te vyd., pererob. i dop. – K. : Znannia, 2007. – 495 s.
 - Sovremennyi fylosofskyi slovar [pod red. V. E. Kemerova]. – 3-e yzd., yspr. y dop. – M. : Akademicheskyi Proekt, 2004. – 864 s.
 - Sholokh O. A. Tsinnisne stavlennia osobystosti do maibutnoi profesii yak psykhologo-pedahohichna problema // Visnyk Chernihivskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu im. T. H. Shevchenka. – Seriiia Pedahohichni nauky. – № 142, 2017. – S. 225-230.

Одержано статтю: 02.09.2017

Прийнято до друку: 05.10.2017

УДК 377.35 : 37.036 : 683.3 + 537
DOI: 10.15330/esu.11.93-99

Igor Roskvas,

аспірант, Хмельницький національний університет
(м.Хмельницький, Україна)

Igor Roskvas,

Postgraduate student, Khmelnytsky National
University (Khmelnytsky, Ukraine)
orcid.org/0000-0002-8211-1841

ВПЛИВ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ НА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ СЛЮСАРІВ – ЕЛЕКТРИКІВ

WORK PRACTICE AS A METHOD OF DEVELOPMENT OF CREATIVE INDIVIDUALITY OF FUTURE PLUMBERS – ELECTRICIANS

У статті представлено розвиток творчої індивідуальності майбутніх слюсарів – електриків, що навчаються у професійних ліцеях під час проходження виробничої практики. Проаналізовано поняття, мета та ефективність виробничої практики. Розглянуті професійні якості майбутніх кваліфікованих робітників, які необхідно формувати з метою розвитку творчої індивідуальності. Вивчені та опрацьовані практичні методи для розвитку творчості. Крім того, наголошено на значенні самостійної роботи майбутніх спеціалістів для розвитку їх творчої індивідуальності.

Ключові слова: індивідуальність, творчість, творча індивідуальність, розвиток, творча діяльність, виробнича практика, самостійна робота, майбутній слюсар – електрик, професійний ліцей.

The article presents the development of creative individuality of future plumbers – electricians who are studying in vocational schools during the internship. Analyzed the concept, purpose and effectiveness of manufacturing practices. Considered professional qualities of future skilled workers, which should be formed for the purpose of development of creative individuality. Studied and researched practical techniques for development of creativity. In addition, the emphasis on the value of independent work of future specialists for the development of their artistic personality.

Key words: individuality, creativity, creative personality, development, creative activities, practical training, independent work, future mechanic – electrician, professional Lyceum.

Постановка проблеми. Стрімкий соціальний та політичний розвиток нашої країни, зумовлює зміни характеру вимог до ступеня знань та кваліфікації майбутніх слюсарів – електриків у професійних ліцеях. Суспільство потребує фахівців із гнучким та нестандартним мисленням, яскравою уявою, здатних швидко

адаптуватися до швидкоплинних трансформацій на ринку праці, а також, максимально використовувати акумульовані знання та уміння в сучасних умовах. Найбільше наболілим на сучасній стадії стає питання забезпечення якості фахової підготовки кваліфікованих робітників у професійних навчальних закладах. Як показують спостереження та практика, у професійних закладах освіти надається мало уваги продуктивному використанню виробничої практики як методу та засобу підвищення якості розвитку та формування творчої індивідуальності майбутніх слюсарів – електриків. Це й обумовлює велику актуальність пошуку сучасних методів організації виробничої практики.

Реформування сучасної професійної освіти України на засадах формування її випереджувального становлення актуалізує важливість творчої індивідуальності майбутнього слюсара – електрика та спонукає до пошуку дієвих способів формування у нього зазначеної сутнісної інтегративної риси. Одночасно, для відповідності творчої індивідуальності слюсара – електрика суспільному замовленню нового постіндустріального товариства, вона повинна бути не тільки яскравою та неповторною, а ще й гуманною, невідривною від загальнолюдської та національної культури, вона має бути спроможною до творчої самореалізації і саморозвитку. Втілення цього завдання стає можливим на засадах орієнтації професійної підготовки учнів професійних ліцеїв на розвиток їхньої творчої індивідуальності.

Аналіз останніх публікацій. Організація виробничої практики у професійних ліцеях, як показує проведене дослідження, є вкрай актуальною науково-педагогічною та професійною проблемою. Теоретичні засади реалізації виробничої практики описано у монографічних публікаціях та методичних підручниках українських і російських науковців В.А. Панкратової, В.М. Сурікова, В.О. Скакуна, Г.Т. Грецької, І.І. Труханова, О.І. Титова, С.Я. Батишева, М.О. Шамкова, та ін; організаційно-методичні питання з приводу проведення виробничої практики у ліцеях відображено у працях Л.Л. Сушенцевої, М.І. Макієнка, А.Ф. Щепотіна, О.І. Молчанова, тощо; функція фахівця виробничого навчання під час практичного навчання розглядалась В.А. Панкратовою, Г.Т. Грецькою, І.Б. Васильєвим, І.І. Трухановим, М.О. Шамковим Т.А., Дев'ятьяровою та ін; система контролю та спостереження виробничої практики віднайшла віддзеркалення в роботах Ю.П. Белова, М.Г. Колесника, М.А. Горяїнова, О.Г. Соколова, З.В. Рогушиної, та ін; виховання майбутніх слюсарів – електриків під час професійно-практичної підготовки частинами висвітлено у працях В.Г. Федцова, М.К. Будникова, М.М. Дьяченко, Н.Г. Ничкало, О.І. Щербак С.Т. Золотухіної, Ф.А. Каримова, та ін. Окремі аспекти організації та проведення виробничої практики були розглянуті у монографічних публікаціях та дисертаційних експериментах багатьох науковців: В.В. Олейника, Є. Г. Осовського, Н.Г. Ничкало, Н.І. Глазунової, Н.К. Деєвої, Н.О. Падуна, О.М. Коханко, О.О. Булгакова, С.Я. Батишева тощо.

Невирішена раніше частина проблеми. Незважаючи на значну кількість публікацій, в яких розкривається розвиток творчої індивідуальності кваліфікованого робітника, розвитку творчої індивідуальності саме майбутніх слюсарів – електриків у професійних ліцеях розкрито недостатньо.

Мета статті. На основі аналізу науково – педагогічної літератури, педагогічної преси, архівних документів простежити вплив виробничої практики на розвиток творчої індивідуальності майбутніх кваліфікованих робітників.

Виклад основного матеріалу. В наш час суспільство, що ґрунтується на принципово сучасних правових та соціально-економічних основах вимагає системної підготовки висококваліфікованих, мобільних на ринку праці та конкурентоспроможних слюсарів – електриків. Залежить це, значною мірою, від системи побудови самого процесу навчання у професійних ліцеях. Важливою складовою частиною сутності професійної освіти є саме виробнича практика, яка сприяє зростанню та зміцненню теоретичних знань, поліпшуванню, удосконаленню та закріпленню фахових практичних умінь, та навичок, становленню професійної незалежності учнів ліцеїв, оволодінню та засвоєнню ними передовими технологіями, новим сучасним устаткуванням та досвідом діяльності новаторів виробництва. Виробнича практика – це спроба з'єднати теоретичну підготовку з формуванням практичних навичок учнів училища для полегшення їх виходу на ринок праці, це спроба отримати зворотний зв'язок з боку підприємств і організацій, що приймають учнів на практику, а також здобуття додаткової інформації про те, над чим потрібно попрацювати учневі, щоб відповідати сучасним вимогам ринку праці.

Виробнича практика учнів професійних ліцеїв є одним із важливих важелів навчально-виробничої діяльності та застосовується з метою розвитку творчих навичок та набуття виробничих умінь приймати самостійні індивідуальні рішення в конкретних виробничих ситуаціях. Вона має на меті підготувати майбутніх слюсарів – електриків до сучасної фактичної практичної роботи та забезпечити відповідний ступінь їхньої фахової підготовки та розвитку творчої індивідуальності. Саме так і рекомендуємо підходити до виробничої практики викладачам та майстрам професійних ліцеїв.

Метою виробничої практики є дослідження напрямків функціонування та організації діяльності установ і виробництв де учні проходять практику: закріплення, розширення та поглиблення знань із теоретичних предметів, та їх застосування і творчий підхід до вирішення актуальних проблем на сучасному виробництві; розвиток творчої індивідуальності майбутніх слюсарів – електриків та підготовка їх до майбутньої фахової роботи.

Ефективність виробничої практики збільшиться, якщо:

- її сутність буде націлена на втілення професійно-особової моделі творчого та конкурентоздатного слюсара – електрика;
- будуть поєднуватися між собою фахова технологічна практика із теоретичними дисциплінами та з іншими видами практики учнів професійних ліцеїв;
- буде створене комплексно-методичне забезпечення виробничої практики учнів у нинішніх соціально-економічних умовах;
- головна функція у формуванні творчої індивідуальності майбутніх слюсарів – електриків має належати самостійній діяльності та становленню практикантів на виробництві.

Творчо активна діяльність слюсарів – електриків у процесі виробничої практики формує ряд професійних якостей, які зрештою позитивно позначаються на характері фахової діяльності майбутнього кваліфікованого робітника та розвитку його творчої індивідуальності. Для формування творчої індивідуальності майбутнього слюсара – електрика під час виробничої практики необхідно обирати такі прийоми та способи заохочення до активної творчої діяльності та саморозвитку, що розкривають перед ними привабливу перспективу подолання труднощів та розвитку творчого мислення [1, с. 34]. Однією з перших педагогічних вимог є те, що вимога до процесу проходження виробничої практики з точки зору розвитку творчої

індивідуальності майбутнього слюсаря – електрика, полягає в тому, щоб не пригнічувати особистість учня.

Для розвитку творчого потенціалу у майбутніх кваліфікованих робітників, необхідно формувати їх впевненість у своїх здібностях та силах, а також, віру в здатність розв'язувати творчі завдання. Майбутній спеціаліст, який не вірить в свої можливості, не здатний до саморозвитку та самовдосконалення. Зрозуміло, ця віра має бути логічною та обґрунтованою [1, с. 27]. Також, необхідно всіляко заохочувати та стимулювати прагнення цілей, які направлені на самовдосконалення та самостійний вибір завдань і способів їх вирішення. Кваліфікований робітник, який не здатний діяти самостійно та брати на себе відповідальність за якесь конкретне рішення, втрачає можливість до творчої діяльності, а отже і розвитку творчої індивідуальності. Майстру з виробничої практики слід в досить широких межах стимулювати та заохочувати схильність майбутнього слюсаря – електрика до ризикованого вирішення творчого завдання. Потрібно розвивати уяву та не пригнічувати схильність до творчого фантазування, навіть якщо воно іноді граничить з істиною. Рекомендовано ширше застосовувати проблемні методи навчання, що стимулюють установку на самостійне відкриття нового фахового знання та посилюють віру майбутнього слюсаря – електрика у свою здатність до таких відкриттів. Знання, які отримані за допомогою проблемних методів навчання, як показує практика, не спричиняють такого гальмівного впливу на розвиток творчої індивідуальності, як це властиво знанням, що отримані за допомогою більш традиційних методів навчання. Найважливішою умовою розвитку творчої індивідуальності майбутніх слюсарів – електриків у професійних ліцеях під час проходження виробничої практики є спільна із майстром дослідницька діяльність. Така фахова діяльність можлива лише за таких умов, коли під час виробничої практики вирішується таке завдання, відповідь на яке не знає ні учень, ні, навіть, викладач. У таких умовах творчі задачі трансформуються з навчальної в справжню наукову чи виробничу проблему, що збагачує та посилює “запал” мотивів, які спонукають розвиток творчої індивідуальності майбутнього кваліфікованого робітника. Особливого значення під час проходження такої практики набувають мотиви самовдосконалення та самореалізації, певні соціальні мотиви, мотиви конкурентного змагання тощо. Для актуалізації подібних мотивів та формування внутрішньої мотивації до розвитку творчої індивідуальності особливе значення несе особова належність майстра виробничої практики у спільну діяльність з майбутнім слюсарем – електриком. Для формування творчого потенціалу майбутніх спеціалістів під час проходження виробничої практики, використовуються, зазвичай, різні практичні методи навчання, які класифікуються за типом пізнавальної діяльності: – репродуктивний (пояснювально-ілюстративний); – відтворюючий; – проблемний виклад; – частково пошуковий (евристичний); – дослідницький.

Діяльність учня під час проходження виробничої практики може бути репродуктивною, виконавською чи творчою. Репродуктивна діяльність попереджує творчу, тому нехтувати нею під час навчання не слід. Репродуктивний метод має поєднуватися із іншими. Він ґрунтується на отриманні навиків, які майбутній слюсар – електрик аналізує, самостійно вдаючись до частково – пошукового методу. Під час дослідженого аналізу можуть виникати певні проблемні становища, рішення яких повинне спонукати до дослідження. Під час проходження виробничої практики, краще за все усі методи навчання застосовувати комплексно, що збільшить

надійність засвоєння навиків, зробить виробничий процес ефективнішим, тобто, і творчим.

В наш час визначений ряд дійових методів, використання яких під час проходження виробничої практики майбутніми слюсарями – електриками дає змогу розвивати творчу індивідуальність та спонукати їх інтерес до праці.

Провідне значення під час виробничої практики мають практичні методи. Їх особливість в тому, що під час діяльності майбутніх спеціалістів переважає вживання отриманих знань ще до вирішення конкретних практичних завдань. Першочергово, робиться наголос на уміння застосовувати теоретичні знання на практиці. Цей метод втілює функцію поглиблення знань та умінь, а також сприяє вирішенню задач контролю та корекції, заохоченню до пізнавального і творчого функціонування [3, с. 520]. Науковці виділяють п'ять стадій, крізь які, зазвичай, проходить творчо-пізнавальна діяльність майбутніх слюсарів – електриків під час проходження виробничої практики: – пояснення майстра. Початковий етап теоретичного осмислення завдання; – показ. Етап інструктажу; – проба; – виконання роботи – це головний етап у виробничій практиці, на якому кожен майбутній кваліфікований робітник, самостійно виконує поставлене завдання. Майстер з виробничої практики під час цього етапу, особливу увагу надає тим учням, які незадовільно виконують поставлені задачі; – контроль. На цьому періоді вироби майбутніх слюсарів – електриків перевіряються та оцінюються. Враховується спосіб та якість виконання поставленої задачі, дбайливе ставлення до часу, підручних матеріалів, хід та вірне виконання завдання, а також, насамперед, прояв творчого мислення майбутнього спеціаліста. Виробнича практика найбільше сприяє становленню спроможності майбутніх слюсарів – електриків до ретельного виконання завдання, сприяє формуванню таких якостей майбутніх спеціалістів, як господарність, ощадливість, уміння творчо підходити до процесу тощо. В майбутніх слюсарів – електриків формується звичка старанної організації виробничого процесу (розуміння цілей майбутньої фахової роботи, аналіз поставленого завдання та умов його вирішення, складання плану та графіку виконання певної роботи, підготування матеріалів та інструментів, ретельний контроль якості діяльності, аналіз зроблених висновків).

Висновки і дослідження. Виробнича практика у професійних ліцях як важлива форма організації навчання майбутніх слюсарів електриків пройшла протяжний шлях свого становлення та вдосконалення. Багато майстрів виробничого навчання звертали увагу на певні недоліки цього процесу (передача готових знань, відсутність конкретного зв'язку між предметами, домінуюча функція майстра, відсутність діалогу в виробничому процесі, недостатнє врахування індивідуальних особливостей тощо). Тому, довгий час і сьогодні тривають пошуки вдосконалення структури виробничої практики, її організації та проведення з метою розвитку творчої індивідуальності майбутнього слюсарі – електрика, приверталася увага до узгодження освітньої, виховної та розвивальної цілей подібної практики.

Отже, ефективність формування та розвитку творчої індивідуальності майбутніх слюсарів – електриків під час проходження виробничої практики у професійних ліцях залежить певною мірою від рівня організації та керівництва виробничою практикою. Перспективи подальших досліджень у даному напрямку полягають у розробці нових методів, засобів та технологій навчання для формування професійних умінь, навичок, дослідницького потенціалу та становлення творчої індивідуальності майбутніх слюсарів – електриків у професійних ліцях.

Література

1. Вишнякова Н. Ф. Креативная психопедагогика: монография / Вишнякова Н. Ф. – Минск, 1995. – Ч. I. – 240 с.
2. Воробей К., Горбатюк Н. Навчаємо майстрів, що роблять моду // Професійно-технічна освіта. – 2000. – № 1. – С. 21-23.
3. Гаврилюк О.О. Організаційно-педагогічні умови підготовки молодих спеціалістів у вищому професійному училищі: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04. – Кривий Ріг, 2001. – 218 с.
4. Григору П. Виробництво і профтехосвіта: спільні турботи // Професійно-технічна освіта. – 2002. – № 2. – С. 47-48.
5. Дінтева Н. Навчально-виробнича діяльність учнів // Професійно-технічна освіта. – 2002. – № 4. – С. 26-28.
6. Дорофеева И. В преддверии выпуска // Профессионально-техническое образование. – 1979. – № 4. – С. 30-31.
7. Зюзько М.В. 5 шагов к себе. – М.: Просвещение, 1992. – 73 с.
8. Кічук Н. В. Творча особистість учителя: педагогічні засади формування: навчальний посібник. – Одеса, 1999. – 88 с.
9. Князян М.О. Самостійно-дослідницька діяльність майбутнього педагога: структура, функції, засоби активізації: навчальний посібник. – Ізмаїл: Сміл, 2006. – 136 с.
10. Макиенко Н.И. Педагогический процесс в училищах профессионально-технического образования / Под ред. М.А. Жиделева. – М.: Высш. шк., 1983. – 344 с.
11. Маслоу А. Самоактуализация личности и образование /А. Маслоу. – Киев-Донецк : Институт психологии АПН Украины, 1994. –52 с.
12. Ничкало Н. Г., Кудіна В. О. Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз: монографія. – Черкаси: Вибір, 2002. – 322 с.
13. Новикова П. Готовим кадры для службы быта // Профессионально-техническое образование. – 1968. – № 4. – С. 20-21.
14. Освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста за спеціальністю 7.010104 Професійне навчання. Технологія текстильної та легкої промисловості. – Харків: УПА. – 12 с.
15. Педагогічна практика студентів передвипускних та випускних курсів педагогічного університету / Е.У. Гуцало, Калашникова Л.В. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. Винниченка, 2004. – 128 с.
16. Педагогічна практика: навч.-метод. посібн. (частина 2) / За ред. Л.В. Пшеничної, О.І. Огієнко, О.В. Перетятко. – Суми: СДПУ, 2004. – 168 с.
17. Педагогічна практика: Навчально-методичний посібник (частина 1) / За ред. Л. В. Пшеничної, А.В. Сбруєвої. – Суми: СДПУ, 2004. – 174 с.
18. Петровский В. А. Личность в психологии: парадигма субъектности / В. А. Петровский. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1996. –512 с.
19. Пузанов М.Ф., Терещенко Г.И. Очерки истории профессионально-технического образования в Украинской ССР. – К.: Вища шк., Головное изд-во, 1980. – 232 с.
20. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии: В 2 т. /С. Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1989. – 720 с.
21. Сисоева С.О. Основы педагогической творчости учителя: навч. посібник. – К.: ІСДОУ, 1994. – 112с.
22. Станкин М.И. Психологические способы установления контактов между людьми. – М.: МПСИ, 2006. – 400с.
23. Стефіна Н.В. Педагогічна практика студентів у школі: навч. посібник. – Суми: СДПУ, 2005. – 84 с.
24. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность: Т.1. / Х. Хекхаузен. – М. : Педагогика, 1986. –408 с.
25. Хромова О.Л. Развитие средних профессионально-технических училищ в Украинской ССР (1969-1975 гг.): Дис... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1980. – 167 с.
26. Чепиков В.Т. Педагогическая практика: учебно-практич. пособ. – Мн.: Новое Знание, 2004. – 204 с.
27. Щербак О.І. Зміст та форми підготовки майстрів виробничого навчання в індустріально-педагогічних технікумах України (1967-1994): Дис... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1995. – 210 с.

References

1. Vyshniakova N. F. Kreatyvnaia psikhopedahohyuka: monohrafyia / Vyshniakova N. F. – Mynsk, 1995. – Ch. I. – 240 s.

2. Vorobei K., Horbatiuk N. Navchajemo maistriv, shcho robliat modu // Profesiino- tekhnichna osvita. – 2000. – № 1. – S. 21-23.
3. Havryliuk O.O. Orhanizatsiino-pedahohichni umovy pidhotovky molodykh spetsialistiv u vyshchomu profesiinomu uchylshchi: Dys... kand. ped. nauk: 13.00.04. – Kryvyi Rih, 2001. – 218 s.
4. Hryhoru P. Vyrobnystvo i proftekhosvita: spilni turboty // Profesiino-tekhnichna osvita. – 2002. – № 2. – S. 47-48.
5. Dinteva N. Navchalno-vyrobnycha diialnist uchniv // Profesiino-tekhnichna osvita. – 2002. – № 4. – S. 26-28.
6. Dorofeeva Y. V preddveryu vypuska // Professyonalno-tekhnicheskoe obrazovanye. – 1979. – № 4. – S. 30-31.
7. Ziuzko M.V. 5 shahov k sebe. – M.: Prosveshchenye, 1992. – 73 s.
8. Kichuk N. V. Tvorchyia osobystist uchytelia: pedahohichni zasady formuvannia: navchalnyi posibnyk. – Odesa, 1999. – 88 s.
9. Kniazian M.O. Samostiino-doslidnytska diialnist maibutnoho pedahoha: struktura, funktsii, zasoby aktyvizatsii: navchalnyi posibnyk. – Izmail: Smil, 2006. – 136 s.
10. Makyenko N.Y. Pedahohycheskyi protsess v uchylshchakh professyonalno-tekhnicheskoho obrazovanyia / Pod red. M.A. Zhydeleva. – M.: Vyssh. shk., 1983. – 344 s.
11. Maslou A. Samoaktualyzatsiia lychnosti y obrazovanye /A. Maslou. – Kyev-Donetsk : Ynstytut psykholohyy APN Ukrainy, 1994. – 52 s.
12. Nychkalo N. H., Kudina V. O. Profesiina osvita v zarubizhnykh krainakh: porivnialnyi analiz: monohrafiia. – Cherkasy: Vybiry, 2002. – 322 s.
13. Novykova P. Hotovym kadry dlia sluzhby byta // Professyonalno-tekhnicheskoe obrazovanye. – 1968. – № 4. – S. 20-21.
14. Osvitno-kvalifikatsiina kharakterystyka spetsialista za spetsialnistiu 7.010104 Profesiine navchannia. Tekhnolohiia tekstylnoi ta lehkoi promyslovosti. – Kharkiv: UIPA. – 12 s.
15. Pedahohichna praktyka studentiv peredvypuskykh ta vypuskykh kursiv pedahohichnoho universytetu / E.U. Hutsalo, Kalashnykova L.V. – Kirovohrad: RVV KDPU im. Vynnychenka, 2004. – 128 s.
16. Pedahohichna praktyka: navch.-metod. posibn. (chastyna 2) / Za red. L.V. Pshenychnoi, O.I. Ohiienko, O.V. Peretiatko. – Sumy: SDPU, 2004. – 168 s.
17. Pedahohichna praktyka: Navchalno-metodychnyi posibnyk (chastyna 1) / Za red. L. V. Pshenychnoi, A.V. Sbruievoi. – Sumy: SDPU, 2004. – 174 s.
18. Petrovskiy V. A. Lychnost v psykholohyy: paradyhma subektnosti / V. A. Petrovskiy. – Rostov-na-Donu : Fenyks, 1996. – 512 c.
19. Puzanov M.F., Tereshchenko H.Y. Ocherky ystoryi professyonalno-tekhnicheskoho obrazovanyia v Ukrainy SSR. – K.: Vyshcha shk., Holovnoe yzd-vo, 1980. – 232 s.
20. Rubynshtein S. L. Osnovy obshchei psykholohyy: V 2 t. /S. L. Rubynshtein. – M. : Pedahohyka, 1989. – 720 s.
21. Sysoieva S.O. Osnovy pedahohichnoi tvorchosti vchytelia: navch. posibnyk. – K.: ISDOU, 1994. – 112s.
22. Stankyn M.Y. Psykholohycheskye sposoby ustanovleniia kontaktov mezhdru liudmy. – M.: MPSY, 2006. – 400s.
23. Stefina N.V. Pedahohichna praktyka studentiv u shkoli: navch. posibnyk. – Sumy: SDPU, 2005. – 84 s.
24. Khekkhauzen Kh. Motyvatsiia y deiatelnost: T.1. / Kh. Khekkhauzen. – M. : Pedahohyka, 1986. – 408 s.
25. Khromova O.L. Razvytye srednykh professyonalno-tekhnicheskyykh uchylshch v Ukrainy SSR (1969-1975 hh.): Dys... kand. ped. nauk: 13.00.01. – K., 1980. – 167 s.
26. Chepykov V.T. Pedahohycheskaia praktyka: uchebno-praktych. posob. – Mn.: Novoe Znanye, 2004. – 204 s.
27. Shcherbak O.I. Zmist ta formy pidhotovky maistriv vyrobnychoho navchannia v industrialno-pedahohichnykh tekhnikumakh Ukrainy (1967-1994): Dys...kand. ped. nauk: 13.00.01. – K., 1995. – 210 s.

Одержано статтю: 12.09.2017

Прийнято до друку: 07.10.2017